шитий одяг залишається незмінно актуальним і в повсякденному житті, і в свято.

## БІЛЬ ТА НАСИЛЬСТВО СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ

*О. Івашина* (кафедра культурології та археології)

1. Осмислення багатьох культурних процесів в сучасній культурі часто відбувається через концептуальні поля, де домінують поняття болю, насилля, жорстокості, "негативного". Це ознака ситуації, де визначення культурного явища проходить радше через "низ", ніж через "верх". Категорії "низу" виявляються більш універсальними для теперішнього глобального комунікаційного села, яким є сучасна культура, ніж категорії "верху". В конкретних концептуальних аналізах категорії "низу" часто трансформуються в категорії "іншого" чи "радикально іншого". Будь-яка культурна ситуація визначається взаємодією різних "інших".

2. Біль виявляється єдиним валідним критерієм "людського" в сучасній культурі, принаймні, на рівні наукової докси (зверніть увагу, наприклад, на аргументацію західних генетиків про неможливість вважати людиною своєрідний мішок для органів, який вони можуть створити з клітини людини, у зв'язку з відсутністю мозку, а, значить, і можливістю відчувати біль).

3. Сучасні мислителі вбачають знаком морального прогресу зменшення кількості жорстокості в теперішньому суспільстві, а лібералами вважають людей, що стверджують: найгірше — це бути жорстоким (*Р. Рорті, Ю. Шкляр*).

4. Людина діє насильницьки в прагненні до всезнання, до філософічності. Омніонегація — антилюдське, в кінцевому рахунку, — виявляється найбільш людською: те загальне, що об'єднує всі окремо взяті предмети нашої пізнавальної уваги, є запереченням своєрідності кожного з них, негація їхньої і нашої данності (*І. Смірнов*).

5. Сталінський режим, Чорнобильська катастрофа є проявами космічного терору, терору безпрецедентного масштабу. В силу цього незрозуміло, що з подібним чинити і як боротися; вони, власне, не опираються терапії, але поглинаючи її, залишаються самі собою. Всі наявні ліки для них слабі, а діагнози — більш-менш довільні (*М. Риклін*).

5.1 Теорії хаосу, постулюючи хаос як первинну основу природи та культури, гомологічні вищеназваним ідеям. Культура виникає як насилля над первинним хаосом.

6. Над світом панують тероризм як форма трансполітики, СНІД і рак як патологічні форми, і травесті як сексуальні та естетичні форми. СНІД, економічний, фінансовий крах, електронні віруси і терор — явища одного порядку. Сучасна людина відчуває дивну насолоду (мазохізм?) при зіткненні з цими феноменами, оскільки стикається через них з фатальним, що знаходиться в самому центрі системи. Сучасне суспільство продукує тільки невизначені, непевні події (*Ж. Бодрійяр*).

7. Тероризм може розглядатися його учасниками та аналітиками як божественне, релігійне насильство, як регресивна спроба упокорення конфліктів шляхом жертвопринесення (*Р. Жірар*).

8. Ритуали панування та закабалення, що практикуються все частіше і все охочіше відтворюються в мистецтві, — це логічний розвиток тенденції, що закріпилась у суспільстві — надавати його членам щораз ширший вибір життєвих стилів, культивувати ставлення до самого життя як до стилю. Але коли секс пов'язується зі свободою смаку, він вже стає формою самосвідомості, театралізованою формою, квінтесенцією садомазохізму — духовною винагородою через насилля (*С. Зонтаг*).

9. Для обдарованого та вразливого інтелектуала, що живе в посттоталітарній культурі, тортури (в їх широкому розумінні) можуть стати єдиною формою мистецтва та єдиною інтелектуальною дисципліною, що знаходиться в його розпорядженні. "Мета тортурів — самі тортури" (*Д. Оруелл, Р. Рорті*).

9.1 Можливості сьогоднішньої культурної ситуації дозволяють деяким інтелектуалам реалізувати їхні бажання — завдати комусь якомога більше болю. А для такої мети важливо змусити людину визнати, що вона втратила внутрішню цілісність, визнати, що вона більше не здатна користуватися мовою чи бути самістю (*Д. Оруелл, Р. Рорті*).

10. Але вже сама самосвідомість розколює суб'єкта на "я"-суб'єкт та "я"-об'єкт, що призводить до болісного відчуття провини. Авторефлексія самовбивча (*С. Жіжек, І. Смірнов*).

11. Розважальність є сьогодні панівною ідеологією масової культури (*А. Кроукер, Д. Кук*).

12. У зв'язку з цим надзвичайно могутні потенції для розвитку існують в нашій пізньорадянській культурі. Літературоцентричність цієї культури, з домінуванням мату та словесного терору, де навіть гуманістичні дискурси набули терористичного характеру, дає можливість використати цей потужний досвід глуму та зловтіхи вже на службі тяжкої індустрії розваг (див. *Д. Галковський, Б. Чумаченко*).

12.1 На жаль, вища школа у нас такэж достатньо просякнута цією традицією глуму. Задача і способи освіти в ній пристосовані виключно до вимог бюрократичного комфорту, бюрократичних навиків, вже встановлених способів керувати, працювати, впливати, нарешті, спостерігати чи розмірковувати (див. *В. В. Розанов*).

13. Частина сильних сучасних художніх творів, витворюючи світ уяви над головами читачів, є саме тим світом, перетвореним в жах, і доводить таким чином, що є автор (див. *Ж.-П. Сартр*).

13.1 Головним героєм прози деяких авторів стає насильна мовленнєва дія — єдина можлива в цьому світі діюча причина. Автори концентруються на чомусь більш суттєвому, ніж література, — на смерті або, що те ж саме, на тілесності мови, якій не протистоїть ніщо зовнішнє (*М. Риклін, В. Сорокін*).

14. Керуючись прямими вказівками своїх класиків: "Дух є могутністю тільки тією мірою, якою він дивиться Негативному прямо в обличчя і перебуває біля нього"(*Ф. Гегель*), — сучасна культура за допомогою класичних вивертів — видовищ та книг — перетворює трагедію споглядання болю, жорстокості, смерті на комедію культури як шоу-бізнесу (*Ж. Батай, У. Еко*).

15. Але вищезазначений ряд довільно вибраних явищ, який можна безкінечно нарощувати, не є симптомом підтвердження однієї з благородних істин буддизму: життя — це біль (дукха). Ми повинні визнати, що садизм та мазохізм — це дещо більше, ніж спрямування певних характерів. Тварина засвоює собі світ; людина здійснює на себе і на світ садомазохістський тиск (*І. Смірнов*). Садизм і мазохізм — неминучі стратегії людської культури, що пронизують всі її найважливіші сфери, без яких її існування виявиться просто неможливим.

## ДО ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ НАСЕЛЕННЯ КУКУТЕНІ-ТРИПІЛЛЯ

*О. Колесников* (кафедра культурології та археології)

Завдяки довготривалим дослідженням у сфері енеоліту Південно-Східної Європи накопичився значний обсяг матеріалів по вивченню питань історичних інтерпретацій культури Кукутені-Трипілля. Серед них виділяються декілька проблем, від вирішення яких залежить загальне уявлення про характер означеного культурного феномену і які найбільшою мірою впливають на розуміння найдавні-